

KUBÛRÎZÂDE RAHMÎ/HEVÂYÎ'NİN NA'TI

Belgin KIZILÇAY | ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5878-0132> | b.kizilcay@gmail.com

Doktora Öğr., Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Türk İslam Edebiyatı Programı, Ankara-Türkiye/ Ph.D. Student, Ankara University, Institute of Social Sciences, Department of Islamic History and Arts, Department of Turkish Islamic Literature, Ankara-Türkiye ROR ID: <https://ror.org/01wntqw50>

Atıf Bilgisi/Citation: Kızılçay, Belgin. "Kubûrîzâde Rahmî/Hevâyî'nin Na'tı". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 34 (Prof. Dr. Hüseyin Akkaya Armağanı) (Haziran 2025), 330-351. <https://doi.org/10.15247/1635433> / Kızılçay, Belgin . "Kubûrîzâde Rahmî/Hevâyî's Na't". *The Journal of Ottoman Literature Studies*, 34 (In Honor of Prof. Dr. Hüseyin Akkaya) (June 2025), 330-351. <https://doi.org/10.15247/1635433>

Geliş Tarihi/Date of Submission: 08.02.2025

Kabul Tarihi/Date of Acceptance: 11.03.2025

Yayın Tarihi/Date of Publication: 30.06.2025

Değerlendirme/Peer-Review: İki Dış Hakem-Çift Taraflı Körleme/Double anonymized-Two External

Araştırma Makalesi/Research Article

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited

Benzerlik Taraması/Plagiarism Checks: Yapıldı – Turnitin

Etik Bildirim/Complaints: divanedebyatidergisi@gmail.com

Çıkar Çatışması/Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir/The author(s) has no conflict of interest to declare

Finansman/Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır/The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research

Telif Hakkı ve Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) lisansı altında yayımlanmaktadır / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

ISSN: 1308-6553

e-ISSN: 2792-0836

ÖZET

Kubûrîzâde Abdurrahman Rahmî Efendi (ö. 1127/1715), 17. yüzyılın ikinci yarısıyla 18. yüzyılın ilk çeyreği arasında yaşamış, Rahmî ve Hevâyî mahlaslarını kullanmış, Hevâyî mahlasıyla yazdığı şiirleriyle ünlenmiş, hezel vadisinde ekol sahibi olmuş bir şairdir. Hezel, ciddi bir konuyu yerici ya da güldürücü tavırla ele alan edebî türdür. Hevâyî'nin bugün elimizdeki tek eseri, sadece hezel türü şiirlerinden oluşan *Hevâyî-nâme* adlı divanıdır. Ancak şairin Rahmî mahlasıyla da şiirler yazdığı bilinmektedir. Şairin Rahmî mahlasını hezel dışındaki türlerde yazdığı şiirlerinde kullandığı bilinmektedir. Bu mahlasla yazdığı divanının var olup olmadığı bugün için meçhuldür. Dolayısıyla bu şiirlerine biyografik kaynaklar ve şiir mecmuaları üzerinden ulaşılmaktadır. Bu şiirlerin gün yüzüne çıkarılması onun edebî kimliğini daha kapsamlı anlamaya hizmet edecektir. Bu nedenle öncelikle şiir mecmuaları üzerinde yapılan çalışmalar incelenmiş, şaire ait şiirler derlenmiş ve tezkirelerden edinilen şiirlerle karşılaştırılmış; böylece de şairin bugüne dek tespit edilen Rahmî mahlaslı şiirleri bir araya getirilmeye çalışılmıştır. *Sâlim Tezkiresi*'nde yer alan na'tı onun divan şairi kimliğinin önemli ancak az bilinen bir yönüne işaret etmektedir. Bu na't, şairin dinî içerikli bilinen tek şiiridir. Bu şiirin bugüne dek bilinmeyen bir kaydına yine bir şiir mecmuasında tesadüf edilmiştir. *Tezkire*'de 36 beyit uzunluğunda kaydedilmiş olan na'tın Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesinde Y-29 numarayla kayıtlı şiir mecmuasında 75 beyit olarak yer aldığı görülmüştür. Böylece na'tın bugüne dek bilinmeyen 39 beyti daha ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışma mezkûr na'tın metnini bütünüyle tanıtarak Rahmî/Hevâyî'nin edebî kimliğinin çok yönlülüğüne dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, 17. yüzyıl, mecmua, na't, Hevâyî, Kubûrîzâde Rahmî.

KUBÛRÎZÂDE RAHMÎ/HEVÂYÎ'S NA'T

ABSTRACT

Kubûrîzâde Abdurrahman Rahmî Efendi (d. 1127/1715) was a poet who lived between the second half of the 17th century and the first quarter of the 18th century, became famous with his poems written under the pseudonym Hevâyî and created a school in the field of "hezel". Hezel, is a literary genre that deals with a serious subject in a satirical, witty or humorous manner. His divan, *Hevâyî-nâme*, consisting only of hezel poems, is the only work we have. It is known that he used the pseudonym Rahmî in his poems written in genres other than hezel. The existence of his divan written with this pseudonym is not known today. Therefore, these poems can be accessed through biographical sources and poetry majmuas. The unearthing of these poems will serve to understand his literary identity more comprehensively. For these reason, within the scope of this study, first of all, the studies on poetry majmuas were examined, the poems belonging to the poet were compiled and compared with the poems obtained from the tezkires; thus, the poems of the poet with the pseudonym Rahmî, which have been identified so far, were tried to be brought together. His na't in the *Sâlim Tezkiresi* points to an important but little-known aspect of his identity as a divan poet. This na't is the poet's only known poem with religious content. A hitherto unknown copy of this poem was found in a majmua. The na't, which was recorded as 36 couplets long in the *Tezkire*, was found to be 75 couplets long in the poetry collection registered under the number Y-29 in Yapı Kredi Sermet Çifter Library. Thus, 39 more previously unknown couplets of the na't were revealed. This study aims to draw attention to the versatility of Rahmî's literary identity by introducing the text of the na't in its entirety.

Keywords: Classical Turkish literature, 17th century, majmua, na't, Hevâyî, Kubûrîzâde Rahmî.

Giriş

On yedinci yüzyıl şairlerinden olan ve hezel türündeki şiirleriyle tanınan Hevâyî'nin asıl adı Kubûrîzâde Abdurrahman Rahmî Efendi'dir (ö. 1127/1715). Şairin doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Hakkındaki sınırlı bilgileri edindiğimiz kaynaklar onun 17. yüzyılın ikinci yarısı ile 18. yüzyılın ilk çeyreği arasında yaşadığını, İstanbul'da doğduğunu (Altuner, 1989, 289; Çapan, 2005, 230; Koç, 2014, 236; Saraç, 2016, 920; Çiftçi, 2017, 172; Ekinci, 2018, 2843), Kevkeb Hafız Mehmed Efendi'den hat dersleri alarak çok sayıda divan ve kitap istinsah ettiğini (Imbault-Huart, 1908, 155; Koç, 2014, 236), "ruznâmçe-i evvel"¹ kaleminde kâtiplik yaptığını (Imbault-Huart, 1908, 156; Abdulkadiroğlu, 1985, 140; Altuner, 1989, 289; Akbayan, 1996, 1343; Çapan, 2005, 230; Koç, 2014, 236; Çiftçi, 2017, 172; Ekinci, 2018, 2843) söylerler. Rahmî'nin vefat tarihi ve yeri hakkındaki bilgiler ihtilaflıdır. Onun hac yolunda (Akbayan, 1996, 1343; Saraç, 2016, 920) Mısır'da (Abdulkadiroğlu, 1985, 140; İnce, 2018, 210) ya da dönüşünde² Kahire'de (Altuner, 1989, 289; Çapan, 2005, 230; Koç, 2014, 237; Çiftçi, 2017, 172; Ekinci, 2018, 2843) vefat ettiğini söyleyen kaynaklar mevcuttur. Yine kaynaklarda vefatı için 1122/1710 (Altuner, 1989, 289; Çapan, 2005, 230; Güzel, 2012, 243; Saraç, 2016, 920), 1127/1715 (Abdulkadiroğlu, 1985, 140; Akbayan, 1996, 1343; Ekinci, 2018, 2843; İnce, 2018, 210) ve 1137/1725 (Şemseddin Sâmî, 1996, 2270; Sarıkaya, 2007, 254) yıllarının zikredildiği görülmektedir. Bunlardan 1127/1715 yılının daha muteber bulunmasında şairin vefatı için Müstakîmzâde Süleyman Sadeddin Efendi'nin *Tuhfe-i Hattatîn*'de kaydettiği;

Çekdi pâ-yı inzivâyı çün didüm

Rahmî'ye rahm eylesün Rabb-i rahîm (Koç, 2014, 237)

tarih beyti ve *Tuhfe-i Nâilî*'de yer alan "türbetü'l-'azîz"(Kurnaz ve Tatcı, 2001, 1208) terkihi de etkili olmuştur. Şairin kabrinin Eğrikapı Emir Buharî Tekkesi civarında (Canım, 2004, 20) ya da Mısır'da (Kurnaz ve Tatcı, 2001, 1208) bulunduğu düşünülmektedir.

Biyografik kaynaklar dışında şiirleri de şairlerin hayatlarına dair birer kaynak niteliğindedir. Tanzir ettiği şairler, ele aldığı konular, bahsettiği tarihî olay ve kişiler aracılığıyla şairin yaşadığı dönem, bulunduğu şehirler, mesleği, işgalı ve sosyal çevresi hakkında bilgilere ulaşılabilir. Hevâyî'nin şiirlerinden de İstanbul'da yaşadığı, Edirne'de uzun süre bulunduğu, başka şehirlere gittiği, mürekkepçi dükkânı sahibi olduğu, hat eğitimi aldığı ve bu konuda mahir olduğu, müstensihlik yaptığı, çeşitli eğlence ve sohbet meclislerinde şiirleriyle bahşişler kazandığı yönünde bilgilere ulaşılmaktadır (Turan, 2015, 212-213).

Hayatının bir döneminde Nakşibendi şeyhi (İnce, 2018, 207) ve Emir Buharî Tekkesi postnişini Mehmed Emin Tokadî'ye (ö. 1158/1745) intisap ettiği bilinen şairin bu intisabı onun edebî tavrı üzerinde etkili olma ihtimali yönünden önemlidir (Koç, 2014, 237). Zira tarihsel sıralaması tam olarak bilinmese de şairin intisabı ve hacca gidişi ile hezel vadisi dışında kalacak dinî muhtevalı şiirler yazması ilişkilendirilebilir. Şairin bu türden şiirlerine dair mevcut tek örnek olan ve kimi kaynaklarca bir tür tövbe göstergesi (İnce, 2018, 207; Imbault-Huart, 1908, 156) olarak kabul edilen Hz. Peygamber övgüsündeki şiiri bu çalışmanın temel konusunu teşkil etmektedir.

1. Eserleri

Şairin bilinen tek eseri Hevâyî mahlasıyla kaleme aldığı hezel türü ve mizahi içerikli şiirlerinden müteşekkil divanıdır. *Hevâyî-nâme* adıyla da bilinen bu divan klasik divan tertibinden farklı olarak tevhit, münacat, na't gibi dinî türler içermez; sadece gazel, tahmis, rubai, kıta ve matla şekillerinde yazılmış hezel manzumelerinden oluşur. Şairin mürettep bir divanı (Ekinci, 2018, 2843; Saraç, 2016, 920) ile *Vâmık u Azrâ* ve *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevileri bulunduğunu söyleyen kaynaklar da mevcuttur.³

Bugün elimizdeki şiirlerinin büyük çoğunluğunun hezel türünde ya da mizahi içerikte olması, yalnız bu türden şiirlerinden müteşekkil bir divan tertip etmiş olması Hevâyî'yi öncelikle bir hezel şairi olarak tanıtmaya yetecek

¹ Osmanlı hazinesinin günlük, bir ya da birkaç haftalık girdi-çıkı kaydının tutulduğu bürokratik birim. Detaylı bilgi için bk. (Afyoncu, 2008, 276-278).

² Imbault-Huart, hac dönüşünde Mısır'da öldüğünü bildirmektedir (1908, 156).

³ Bahsi geçen divanın, *Hevâyî-nâme* adlı divançe olabileceği de düşünülebilir. Ancak bu ihtimal, eserin mürettep divan özelliğini taşıması açısından zayıf görünmektedir. Diğer yandan şairin mezkûr mesnevileri yazdığından bahseden tek kaynak *Osmanlı Müellifleri*'dir Eserin müellifinin, Hevâyî mahlasını kullanan Mustafa Hevâyî Efendi (ö. 1017/1606) ile Kubûrîzâde'ye aynı ifadelerle aynı eserleri atfettiğine dikkat çeken Süleyman Yiğit bu eserlerin mevcudiyet ve aidiyetine ihtiyat kaydı düşmektedir (Yiğit, 2021).

durumdadır. Hezeldeki ünü, bu türdeki şiirlerinin pek çok mecmuada yer alması ve divan nüshalarının sayıca çokluğu ile de ispat edilebilmektedir. Bu türdeki başarısı yadsınmayan şairin “Hevâyî tarzı” denen bir ekol oluşturduğu da kabul edilmektedir (Turan, 2015, 212). Ancak onu sadece bir hezel şairi olarak tanımamak gerekir. Zira şairin Hevâyî mahlasıyla yazdığı bu şiirleri gibi Rahmî mahlasıyla yazdığı hezel dışı şiirlerine de tezkire, mecmua ve cönklerde tesadüf edilmektedir. Tüm şairler için divanlarında yer almayan şiirlerine erişmek konusunda önemli bir kaynak olan mecmualar, Rahmî gibi divan sahibi olmayan ya da divanına henüz ulaşılmayan şairler söz konusu olduğunda daha büyük önem arz etmektedir.

1.1. Hezel Türü Dışındaki Şiirleri

Kubûrîzâde Rahmî hakkında bilgi edindiğimiz tezkireler içinde onun şiirlerinden örnekler verenler de vardır. Bunlar Mustafa Safâyî'nin *Nuhbetü'l-Âsâr Min Fevâ'idü'l-Eş'âr*'ı, Mirzazâde Mehmed Sâlim'in *Tezkiretü's-Şuarâ'sı*, Sîmkeşzâde Şeyhî Mehmed'in *Vekâyi'u'l-Fuzalâ'sı*, İsmail Belîğ'in *Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdetü'l-Eş'âr*'ı, Kemiksizzâde Safvet Mustafa'nın *Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâ'idü'l-Eş'âr*'ı ve Fatin Dâvud'un *Hâtîmetü'l-Eş'âr*'ıdır. Şairin biyografisi diğer tezkirelerde Rahmî başlığı altında verilirken *Vekâyi'u'l-Fuzalâ*'da “Abdurrahman, Kubûrîzâde, Hevâyî” isimleri de başlığa eklenmiştir. Şairin bu tezkirelerde yer alan manzumelerinin matla beyit ve bendleri ile rubailer şöyledir:⁴

Mûy-ı miyân-ı dil-bere cân riştesi disem

Kılca benüml eyleyemez kimse 'Arab'da (Ekinci, 2018, 2845)

Hat-ı nev-reste sanma ol gül-i ra'nâ 'izârında

Hızırdur hâba varmış çeşme-i hayvân kenârında (Abdulkadiroğlu, 1985, 142)

Virür derûna safâ cism ü câna tâb şarâb

Olur ketân-ı gama nûr-ı mâhtâb şarâb (Altuner, 1989, 292; Çapan, 2005, 232; Aydın, 2018, 772)

Pîşîn idegör genc-i gam-ı 'ışkına teslîm

Nakd-i sere-i eşki 'alâ-mâ-cera'l-'âde (Altuner, 1989, 291; Çapan, 2005, 231; Ekinci, 2018, 2845)

Debîr-i sun' kim tevki'-ı ebrûsın ezel yazdı

Berât-ı hüsninüñ dîvânî ser-satrın güzel yazdı⁵ (Koç, 2014, 237; Çiftçi, 2017, 171; Aydın, 2018, 591; Coşkun, 2019, 508)

⁴ Çalışma kapsamında başvurulmuş ilmî çalışmalardan tezkire ve mecmualar üzerine yapılanların metin neşri ve transkripsiyon hususlarında farklı usuller izledikleri görülmüştür. Transkripsiyonsuz çalışmalara konu olan yazmalara bizzat erişmenin bu makalenin maksadını ve kapsamını aşacağı düşünülerek ve bir birlik oluşturma amacıyla, alıntılanan tüm metinler makaleye kısmi transkripsiyonla dâhil edilmiş; yalnızca uzun ünlüler, nazal n (ñ) ve ayın harfi (') gösterilmiştir.

⁵ Bu gazel *Tuhfe-i Hattatîr*'de “Abdurrahmân-ı Rahmî (Kubûrî-zâde)” başlığı altında “Eş'ârından hat ıstılahıyla bu gazeli mahalle münâsib olmakla nümûne-i tabî'ât kılındı.” denerek kayda geçirilmiştir (Koç, 2014, 236-237). Diğer taraftan aynı gazelin, Fatih Tığlî'nin (2006, 257) yüksek lisans tezi ve Mustafa Erdoğan'ın (2017, 277) kitap/e-kitap olarak hazırladığı *Bursalı Rahmî Divanı*'nda da yer aldığı görülmüştür. Ancak Aydın'ın (2018, 591) çalışmasında gazelden önce “Kubûrî-zâde” başlığının bulunması, şiirin *Tuhfe-i Hattatîr*'de “Kubûrîzâde” bahsinde kaydedilmiş olması ve burada mesleği olan hattatlığa vurgu yapılarak gazelle şairin hayatı arasındaki bağlantıya işaret edilmesi, *Fatin Tezkiresi*'nde “Abdurrahman Rahmî Efendi” adıyla kaydedilmesi şiir sahibinin Kubûrîzâde Rahmî olduğu yönündeki görüşümüzün sebepleridir. Ayrıca şiirin Bursalı Rahmî'ye ait olduğunu söyleyen Erdoğan'ın (2017, 45-46), çalışmasının metin kuruluşunu anlattığı bölümde dile getirdiği aidiyet tespiti yönündeki kıstaslardan 2. maddede yer alanlar da bu görüşümüzü kuvvetlendirmiştir. Araştırmacı 15-17. yüzyıllarda yaşayan başka bir Rahmî bilinmediği ön kabulüyle 18. yüzyıl öncesine ait mecmualardaki bu mahlaslı şiirleri doğrudan; yüzyılı belli olmayan mecmualardaki Rahmî mahlaslı şiirleri ise *Kırımlı Rahmî Divanı*'yla karşılaştırdıktan sonra Bursalı Rahmî'nin olarak addettiğini bildirmiştir (Erdoğan, 2017, 45-46).

Bir miyâna mâlik olmuşsin ki ey rûh-ı revân

Mû-şikâfânı cihânun didiler cümle belî (Abdulkadiroğlu, 1985, 142; Altuner, 1989, 293; Çapan, 2005, 233; Ekinci, 2018, 2845)

Fenn-i sühandâ dikkat ile mû-şikâfdur

Rahmî hayâldâr olalı zülf-i yârdan (Ekinci, 2018, 2845)

Zülfün hevesiyle o kadar âh ideyüm kim

Târîkî-i şeb reng ala dûd-ı siyehümden (Altuner, 1989, 292; Çapan, 2005, 232)

Ne dem o şûh ki bâlâ-yı kasr-ı nâza çıkar

Kadem kadem dilimüz süllem-i niyâza çıkar (Abdulkadiroğlu, 1985, 141; Altuner, 1989, 292; Çapan, 2005, 232; Ekinci, 2018, 2844)

Sahîh olursa cevfi n'ola 'illet-i gamdan

Misâl-i mey-gede anuñ ki bir merâhı var (Abdulkadiroğlu, 1985, 141)

Reşha-i 'ârızı câm-ı mey-i sahbâya düşer

Benzer ol şebneme kim gonçe-i ra'nâya düşer (Abdulkadiroğlu, 1985, 141; Ekinci, 2018, 2844)

Gamuñla muztarib oldukça dil ider nâle

Mahall-i zelzelede 'âdetâ ezân okınur (Abdulkadiroğlu, 1985, 141)

Bâd-ı visâlle güşâd olmadadır gül-i neşât

Gulgule-sâz-ı nâledür şevkle bülbül-i neşât (Ekinci, 2018, 2844)

Fikrimüzi 'izâr-ı fûrûg-efken eylerüz

Âyîne-i derûnımız ruşen eylerüz (Abdulkadiroğlu, 1985, 141; Ekinci, 2018, 2844)

Ne şeb ki müjde-resân çeşme peyk-i hâb gelür

Serây-ı kalbe o şâh-ı felek-me'âb gelür

Vefâ eserleri yok Rahmiyâ o meh-veşde

Selâm-ı sâde dahı gelse bir 'itâb gelür⁶ (Altuner, 1989, 292; Çapan, 2005, 232; İnce, 2018, 210; Çiçek, 2018, 144; Alparslan, 2019, 125; Güngör, 2022, 164)

Kadd-i yâre dökülür kâkül-i pür-ham kec ü râst

Tâkdür sanki olur serv ile der-hem kec ü râst

Kehkeşân sanma felek hüsnüne ser-geşte olup

Bend ider 'ışk ana zencîr dem-â-dem kec ü râst (Abdulkadiroğlu, 1985, 140)

Şairin Rahmî mahlaslı şiirlerine ulaşmamızı sağlayan diğer bir kaynak ise şiir mecmualarıdır. Bilindiği üzere şiir mecmuaları edebiyat tarihi için önemli kaynaklardır. Bilhassa divan tertip etmemiş ya da divanına ulaşmak bir nedenle mümkün olmamış şairlerden haberdar olmamızı sağlayan mecmualar hem edebiyat hem kültür tarihi açısından dikkatle incelenmeye değer eserlerdir (Köksal, 2012, 417-421). Şiir mecmualarında Abdurrahman Rahmî Efendi'nin Hevâyî mahlaslı mizahi ve eleştirel şiirlerinden pek çok örneğe rastlandığı gibi Rahmî mahlasıyla imzaladığı klasik söylemdeki şiirlerine de ulaşılmaktadır. Bu doğrultuda, akademik çalışmalara konu edilmiş şiir mecmualarında şairin Rahmî mahlaslı şiirlerinin mevcudiyeti araştırılmış ve aşağıdaki verilere ulaşılmıştır.

Şiir mecmuaları üzerine yapılan çalışmalar tarandığında YÖKTEZ'in veri tabanında yer alan en eski çalışmanın 1989 yılına ait olduğu görülmüştür. 1989 ila 2024⁷ yılları arasında divan şiiri örneklerini içeren şiir mecmuaları ve cönklerin konu edildiği elli üçü doktora, yedi yüz altmış yedisi yüksek lisans tezi olan toplam sekiz yüz yirmi akademik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların on dokuzunda ele alınan on altı mecmuada Abdurrahman Rahmî'ye ait şiirler tespit edilmiştir.⁸ Bu mecmuaların dördünde şairin Hevâyî, sekizinde Rahmî mahlasıyla yazdığı şiirler bulunmuş; kalan dört mecmuada ise iki mahlastan da şiirlerin mevcut olduğu görülmüştür. Toplam yüz kırk beş şiirin yüz yirmi beşi Hevâyî, yirmisi Rahmî mahlaslıdır. Hevâyî mahlaslı şiirlerin yüz on beşi şairin divanı ve nazireleri üzerine yapılan çalışmalarda (Çakır, 1998; Yıldırım, 2004) tespit edilmiş, onu ise bulunamamıştır. Tespit edilen bu yeni şiirlerin beşi gazel (Sezgin, 2015, 203; Sarıtaş, 2018, 304; Coşkun, 2019, 447; Bayrak, 2023, 116; Özcan, 2023, 221), biri müstezat (Coşkun, 2019, 570), biri mütekerrir murabba (Bayrak, 2023, 175), ikisi rubai (Aşkan, 2015, 197; Kütük, 2020, 62 ve 289), biri matla şekillidir (Acar, 2023, 275). Çeşitli çalışmalara konu olan on iki mecmuada şairin Rahmî mahlaslı on iki şiiri tespit edilmiştir. Bu şiirlerden üçü daha önce tezkireler sayesinde haberdar olduğumuz şiirlerdir. Bu şiirler çıkarıldığında şairin bu mahlaslı dokuz yeni şiirine ulaşıldığını söylemek mümkündür.

Burada bir ihtiyat kaydı düşmek önemlidir. Bahsi geçen on iki mecmuanın altısında şiirlerin "Kubûrîzâde Rahmî", dördünde "Rahmî" adıyla; iki mecmuada ise başlıksız şekilde kaydedildiği görülmüştür. Bu dört mecmuadan birinde (Büyükada, 2022, 827) Rahmî başlığı altında verilen "olmuşdur" redifli gazelin diğer mecmualarda "Kubûrîzâde Rahmî" adına kaydedilmesi ve şiiri başlıksız kaydeden mecmualardan birinde (Coşkun, 2019, 508) yer alan "yazdı" redifli gazelin başka mecmualar ve tezkirelerde Kubûrîzâde Rahmî'ye ait gösterilmesi nedenleriyle bu şiirleri havi mecmuaları da şairin tam adıyla şiirler kaydeden mecmualara dâhil etmek hatalı olmayacaktır. Böylece sekiz mecmuada Kubûrîzâde Rahmî'ye aidiyeti kuvvetli şiirlerin yer aldığını söylemek mümkündür. Bunlardan tezkirelerde yer almayan ve Kubûrîzâde Rahmî başlığıyla verilen şiirlerin matla beyitleri şöyledir:

İtdi gül-âb-ı lutfını ol gonca-leb dirîg

Kaldık esîr-i derd-i ser-i tâb-ı teb dirîg (Çiçek, 2018, 145; Alparslan, 2019, 126)

⁶ Bu rubai *Safâî Tezkire*'sinde (Altuner, 1989, 292; Çapan, 2005, 232) ve *Sâlim Tezkiresi*'nde (İnce, 2018, 210) eksiksiz şekilde yer almaktadır. Ancak rubainin ilk iki mısraı Şenol Çiçek (2018, 144) ve Rabia Alparslan'ın (2019, 125) çalışmalarında ele aldıkları mecmuada bir matla olarak kaydedilirken son iki mısra Esmâ Güngör'ün (2022, 164) çalışmasında ele aldığı mecmuada müfret olarak aktarılmıştır.

⁷ Bu çalışmanın kapsamı, 01.10.2024 tarihi itibarıyla tamamlandığı YÖKTEZ üzerinden ilan edilen çalışmalarla sınırlandırılmıştır.

⁸ İBB Atatürk Kitaplığı envanterinde BEL YZ K 0773 numarayla kayıtlı şiir mecmuası Şenol Çiçek (2018) ve Rabia Alparslan (2019) tarafından iki ayrı yüksek lisans tezi kapsamında tekrar çalışılmıştır. Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi bünyesinde Y-29 numarada kayıtlanmış olan mecmuanın farklı bölümleri Gülpınar Zengin (2017), Belgin Kızılçay (2019) ve Mediha Fettahloğlu (2024) tarafından yüksek lisans tez çalışması olarak ele alınmıştır.

O rind-i sâf-dilin kim elinde râhı var

Hücûm-ı ceyş-i gamın def‘ine silâhı var (Çiçek, 2018, 143; Öztürk, 2018, 165; Alparslan, 2019, 125; Batğı, 2019, 314; Fettahlioğlu, 2023, 686)

Hatuñ ki safha-i rûyuñda hâdis olmuşdur

Sevâd-ı kişver-i dil pür-havâdis olmuşdur (Zengin, 2017, 753; Çiçek, 2018, 142; Alparslan, 2019, 124; Batğı, 2019, 313; Büyüka, 2022, 827)

Yüz bulup devr-i kamer şûrın nümâyân itdi hatt

İntizâmın defter-i hüsnüñ perîşân itdi hatt⁹ (Zengin, 2017, 211; Koç, 2019, 187)

Kalan dört mecmuada kaydedilen Rahmî mahlaslı şiirlerin kime ait olduklarını belirlemek adına, bu mahlasla şiir yazdığı bilinen Bursalı Rahmî (Tıgılı, 2006; Erdoğan, 2017), Kırımlı Rahmî (Elmas, 1997) ve Harputlu Rahmî (Kavaz ve Onur, 1996) divanlarında şiirler taranmış; ancak şiirler bulunamamıştır. Bu nedenle aşağıda matla beyit ve bendleri verilen şiirlerin Kubûrîzâde’ye ait olduğunu söylemek, ihtiyat kaydıyla, mümkündür.

Çokdan bana rahm eyler idi yâremi görse

Bir kerre eger sîne-i sad-pâremi görse (Akçakaya, 2023, 171)

Bir âteş-pâre çıkdı tıfl-ı dil benden ırag olsun

Serây-ı şehriyâr-ı ‘ışka virdüm bir çerâg olsun (Akçakaya, 2023, 170)

Zâhir olaldan ‘izârüñ üzre ey dildâr hat

Eyledi cândan bu ben bîçâreyi bîzâr hat (Aşkan, 2015, 81)

Eyyâm-ı bahâr olmaz idi gülşen olaydum

Bu bahtla aslâ

Hûrşîd tulû‘ itmez idi revzân olaydum

Açılmaz dilemmâ (Özcan, 2023, 100)

Vakt-i gülzâr irdi bülbül oldu gûyâ bir yana

Salınur ‘analanur her serv-i bâlâ bir yana

Ehl-i diller kıldılar çün keşf-i sahrâ bir yana

Halk-ı ‘âlem bir yana bîçâre tenhâ bir yana

⁹ Beyitteki “defter” sözcüğü, Koç’un (2019, 187) incelediği mecmuada “devlet” şeklinde yazılmıştır. Ancak anlam açısından “defter” sözcüğü daha uygun görünmektedir.

Cennet-i kûyuñ komazam olsa dünyâ bir yana (Güneş, 2015, 268)

Doktora ve yüksek lisans tezlerine konu edilen bu mecmualar dışında Hamza Koç (2019) bir çalışmasında Rahmî'nin yedi ve dokuz beyitlik iki gazelini tanıtmıştır. Bu gazellerden yedi beyitlik olanı; 2, 5 ve 6. beyitlerini İsmail Belîğ'in tezkiresinden (Abdulkadiroğlu, 1985, 142) öğrendiğimiz bir gazeldir. Koç'un çalışmasıyla eksik beyitlerine ulaşılan gazelin matla beyti şöyledir:

Reşk-i enhâr-ı behişt olsa n'ola dâmen-i havz

Hûr-sîmâlara cây olmada pîrâmen-i havz (Koç, 2019, 186)

Görüldüğü üzere bu şiirlerin tamamı şairin Hevâyî mahlasıyla yazdığı hezel türü ve mizahi içerikli şiirleri dışında kalan, klasik divan şiiri geleneğinde ve âşıkane üslupla yazılmış şiirlerdir.

1.2. Na'tı

Hevâyî'nin bir divanı olduğundan bahseden kaynaklar mevcutsa da onun dinî muhtevalı şiir yazdığından bahseden ilk kişi Mirzazâde Sâlim Efendi'dir (ö. 1156/1743). Şairin bu şiirinden bahseden diğer tüm kaynaklar *Sâlim Tezkiresi*'ni tekrarlamıştır. Sâlim Efendi *Tezkiretü's-Şuarâ*'sında, "Rahmî" başlığıyla biyografisini verdiği şairin Hevâyî mahlasıyla yazdığı hezel türü şiirlerini eleştirir ve Nakşibendi tarikatına intisabını müteakip söylediği na'tın şairin bağışlanmasına yarayacağını ifade ederek birkaç beytini kayıt altına alır (İnce, 2018, 207).

Tezkire'de "Na't-ı Şerîf" başlığıyla 36 beytine yer verildiği görülen manzume "-âf" kafiyeyle bir kasidedir. Mezkûr na't, Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesinde Y-29 numarayla kayıtlı şiir mecmuasında "Na't-ı Şerîf-i Kubûrî-zâde Rahmî" başlığıyla 2a ila 3a varakları arasında 75 beyit uzunluğunda bir manzume olarak karşımıza çıkar (Kızılcay, 2019, 68-78). *Mecmua*'da yer alan beyitler ve sıralanışlarına bakıldığında *Tezkire*'de yer alan 36 beytin takdim-tehir yapılmadan ancak aralarda kimi beyitler atlanarak kaydedildiği görülmektedir. *Sâlim Tezkiresi*'nde (İnce, 2018, 207) geçen; "...fâ'iyye bahâriyye bir na't-ı şerîf mi'râciyye söyleyip..." ifadesinde yer alan bilgiler na't metninin tamamına erişilince daha anlamlı hâle gelmiş durumdadır.

Tamamı 75 beyit uzunluğunda olan kasidenin ilk 18 beyti nesib bölümüdür ve burada işlenen konu itibarıyla kaside, bir bahariye kasidesi özelliği göstermektedir. 19. beyitten itibaren yazılan 5 beyit tevhit özelliği göstermektedir. Bu beyitlerin önünde, mecmua mürettebinin başlıkları yazarken kullandığı yöntemdeki gibi kırmızı mürekkeple birer kelime yazıldığı görülmüştür. Bunlar sırasıyla şöyledir: "Tefsîr", "Kıssa", "Tasavvuf", "Hikmet", "Kelâm", "Gürîz". Na'ttan bölümler kaydeden *Sâlim Tezkiresi*'nde yer almayan bu ibarelerin, mecmua mürettebi tarafından yazılmış olabileceğini düşünmek de mümkündür. Bu ibarelerin, onları müteakip yazılan beyitlerle ilişkili olduğu görülmektedir.

"Tefsîr" başlıklı 19. beyitte Zemahşerî'nin (ö. 538/1144) ünlü tefsiri olan *el-Keşşâf*'ın adı anılır ve bahçedeki yapraklarla bu tefsir arasında bir benzerlik kurulur. Her bir yaprak, Allah'ın yaratma kudretinin sembollerini adeta *Keşşâf*'ın Kur'ân-ı Kerîm'i tefsir ettiği gibi açıklamaktadır. "Kıssa" başlıklı 20. beyitte dünya hayatının bitip ebedî hayatın başlayacağını, yani kazanın kaçınılmazlığının kanıtı olarak bahar ve güzün adil ve eşit düzeni örnek verilir. 21. beyit "Tasavvuf" başlığını taşır. Şair bu beyitte tasavvuftaki vahdet-i vücud anlayışıyla da örtüşecek bir tavırla, görünen her şeyin aslında Allah'ın varlığının kanıtı olduğu görüşünü aktarır ve bunu anlatırken ibret ve insaf gözü açık olan herkes için etraftaki her şeyin bir rasathane gibi ona yardımcı olacağından dem vurur. Kısaca "Âlemin insanlar tarafından anlaşılamayacak gizli anlamı" (Ayverdi, 2010, 507) veya "ilâhî sırların ve gerçeklerin bilgisi" (Kara, 1998, 519) olarak tanımlanan hikmet, 22. beytin başlığıdır. Bu anlamla da ilişkili olarak beyitte, akıl sahibi olan hiç kimsenin gelip geçici bir resim yahut yalnız bir görüntü kabilinden olan dünyaya kanmayacağı söylenir ve bu fikir bir eserin bütün ayrıntılarına yalnız o eserin yaratıcısının vâkıf olabileceği söylenerek desteklenir. 23. beyit başlığında "Kelâm" yazmaktadır. Kelâm; Allah'ın varlığı, birliği; yaratılış ya da nübüvvet gibi İslam inancına dair hususları aklî ve naklî göstergelerle kanıtlamayı amaçlayan bir ilimdir (Ayverdi, 2010, 651; Yavuz, 2022, 196). 23. beyitte de bu bağlama uygun olarak kâinatın yaratılması ve insanoğlunun konuşmasının, bir yaratıcının varlığının itiraz edilmez kanıtları olduğu söylenmektedir. Manzume içinde yer alan son başlık 24. beytin önünde yer alan "Gürîz" başlığıdır. Bu ifade, edebî eserlerde asıl konuya geçmezden evvelki bölüm olan girizgâh sözcüğü yerine kullanılagelmiştir. 25. beyit itibarıyla Hz. Peygamber tavsifiyle asıl konuya başlanan kasidede 24. beyit girizgâh beyti hüviyetindedir. Bu beyitte onun peygamber olarak gönderilmesinin fitneyi sona erdirdiğinden bahsedilir.

Kasidede 25. beyit itibarıyla asıl konu olan Hz. Peygamber övgüsüne giriş yapılır. Her na‘tın bir methiye olduğu da düşünüldüğünde bu bölüm kasidenin “maksûd” bölümüne denk gelmektedir. Rahmî bu bölüme Hz. Peygamber’i tavsifle başlar, ardından methiyeye geçer. Dört beyit uzunluğunda süren tavsiftten sonra 29 ila 31. beyitlerde methiye bölümü başlar ve bu son beyitle birlikte Mirâciyye faslına geçilmiş olur. 52. beyit, şairin aczini dile getirmesini müteakip Hz. Peygamber’den şefaati istediği dua bölümünün başlangıcı durumundadır. Yirmi dört beyit uzunluğundaki bu bölüm şiirin son bölümüdür. Şiirin mahlas beyti olan 72. beyitten sonra üç beyit daha yazılmış ve salâtüselâm ile kaside tamama erdirilmiştir.

1.2.1. Metnin Kuruluşunda İzlenen Yöntem

Transkripsiyonu yapılacak olan metnin ikinci bir nüshası bulunmadığından yalnızca *Sâlim Tezkiresi*’nde de yer alan 36 beyitte karşılaştırma yapılabilmektedir. Bu beyitlerle ilgili dipnotlarda önce *Tezkire*’deki beyit numarası yazılmış, ardından varsa farklar gösterilmiştir.

Şiirde kimi sözcüklerde zihaf yapıldığı görülmüştür. Bir aruz kusuru sayılan zihafli sözcüklerin yazımında *Tezkire*’de, vezni koruma yoluna gidildiği anlaşılmaktadır. Bu makalede ise bu sözcüklerin yazımında zihafı, düzeltmeden; ancak bunlara işaret ederek yazıya geçirme yolu seçilmiştir. Şair 72. beyitte kafiyenin nedreti nedeniyle zihaf yapmaya başladığından bahseder. Bu nedenle zihafı işaret etmenin hem manzumenin şairin elinden çıktığı hâline en yakını göstermek hem de metnin imlasına işaret etmek adına faydalı olacağı düşünülmüştür. Zihafın gösterilmesi hususunda Köksal’ın metin neşrine dair problemlere işaret ederek çözümler sunduğu makalesinde önerdiği usul izlenmiş, zihafli hecenin ünlüsü italik yazılmıştır (2009, 77-78).

Arap harfli Türkçe metinlerde nazal n (ñ) ile yazılan teklik 2. şahıs iyelik eki ve ilgi hâli eki ünlüleri dudak uyumu açısından değerlendirildiğinde 17. yüzyılın bir geçiş dönemi olduğu düşünülmekte, 18. yüzyıl ise uyum dönemi olarak değerlendirilmektedir (Kartallıoğlu, 2011, 398-410 ve 451-458). Bu dönem şairlerinden olan Rahmî’nin na‘tının yazımında *Mecmua*’da ilgili eklerin ünlüsünün gösterilmediği; ancak 49. beyitteki “kadrîne” sözcüğünde “i” sesinin yazıldığı görülmüştür. Bu vurgunun tesadüfi olmadığını anlamak için *Mecmua*’nın başkaca varakları da taranmış ve büyük çoğunluğu teşkil etmese de dudak uyumunun gözetildiği örneklerle rastlanmıştır. Bu nedenlerle na‘tta bu ekler dudak uyumuna uyularak yazılmıştır.

Tarafımızca eklenen sesler köşeli parantez ([]) içinde verilmiş; okunuşundan emin olunmayan kelimelerin sonuna soru işareti (?) konmuş, ilgili bölümün yazma nüshadaki yazımı görsel olarak dipnotta verilmiştir.

1.2.2. Na‘tın Transkripsiyonlu Metni

Na‘t-ı Şerîf-i Kûbûrî-zâde Rahmî

. . . - / . . . - / . . . - / . . - (- -)

- 1 Yine şeh̄er şeh-i hâver serîr-i heft ‘arrâf¹⁰
Cihânı eyledi kaçır-ı hamelden istiştirâf
- 2 Zamân zamân-ı şafâ devr devr-i şâdîdür¹¹
Mişâl-i âyîne diller kederden olmada şâf
- 3 Sevâd-ı sebze-sitân hep olındı bu teşhîr
Tonandı yek-sere enva‘-ı zembîl-i etrâf
- 4 Diyâr-ı gülşen ahâlîsi etdi ‘ıyd-ı bahâr
Ki rûze-dâr-ı hâzân idi hep tehî ecvâf

¹⁰ *Sâlim Tezkiresi*’nde 1. beyit. ‘arrâf: gırâf, (İnce, 2018, 207).

¹¹ *Tezkire*’de 2. beyit.

- 5 Mizâc-ı münharif-i dehri eyledi ta'dîl
Verüp tabîb-i bahârı 'anâsıra îlâf
- 6 Uyandı bâğda hep huftegânı ezhâruñ¹²
Yemîn-i dest¹³-i şimâli edince keşf-i lihâf
- 7 Kalem-rev-i çemenistân olındı nev teşhîr
Çekince süsen[e]den leşker-i bahâr istâf
- 8 Miyân-ı bâğda gül câmi'ini ihyâya¹⁴
Nuķûd-ı eşkini bülbüller etdiler evķâf
- 9 Hidîvv-i nâmiyenüñ devletinde töldi yine
Çemen hıızânesin etmiş iken hâzân itlâf
- 10 Yürüttdi sikke-i bâğ-ı bahârı verdi revâc
Şükûfe naķdini dökdi nesîm çün şarrâf
- 11 Eşi'a târ-ı muţallâ çemen birişimdür
Zemîn-i bâğa yine nîr olındı dîbâ-bâf
- 12 Olup 'arâyis-i ebķâr-ı gönçenüñ sözi
Harîm-i gülşeni bād etdi hacle-gâh-ı zifâf
- 13 Çekildi ķulzüm-i aķzarda zevraķ-ı zerrîn
Olinca sâ'id-i sîmîn-i sâķiyâ mıkzâf
- 14 Hezâra bezm-i çemen içre dest-i gül-bünde
Görindi her gül-i pür-jâle hem-çü cām-ı sülâf
- 15 Şemîm-i nefħa-i miskîn-i bād-ı şubħla hep
Demâğ-ı gönçeden olmaķdadur çekîde ru'âf
- 16 Getürdi şevķa seher cûş-ı feyz-i murģanı¹⁵
Teselsül-i nağamât etdi birbirin irdâf
- 17 Varırsa 'âlem-i bālâya nûkhet-i sünbül
Eder ğazâle-i kuh-sâr-ı çarħı müşģîn nâf
- 18 Cihânı reşķ-i bahâr etdi şimdi ürd-i behişt¹⁶
Behişt-i gülşene nisbet numûne-i A'râf

Tefsîr

¹² *Tezkire*'de 3. beyit.

¹³ dest: deşt, (İnce, 2018, 207).

¹⁴ *Tezkire*'de 4. beyit.

¹⁵ *Tezkire*'de 5. beyit.

¹⁶ *Tezkire*'de 6. beyit.

- 19 Rumûz-ı âyet-i şun'-ı Hudâ'yı tefsîre¹⁷
Çemende her varak olmakda nüsha-i Keşşâf
Kışsa
- 20 Güvâh-ı 'adl-i rebî' ü harîf-ile oldı¹⁸
Kazâ-yı da'vâ-yı isbât-ı haşr istînâf
Taşavvuf
- 21 'Aceb müşâhede-gehdür müzâhir insâna¹⁹
Eger güşâde ise çeşm-i 'ibret ü insâf
Hikmet
- 22 Bu nakş-ı fânîye dil-dâde olmaz ehl-i hîred²⁰
Mü'essirîn eder ancağ eşerden istikşâf
Kelâm
- 23 Vücûd-ı şâni'a 'aklen ü naklen oldı delîl²¹
Hudûş-ı 'âlem ile nuţk-ı naş be-ğayr-ı hilâf
Gürîz
- 24 Ne naş nümûde-i iğbâr-ı muhbir-i şâdık²²
Ki oldı bi'set-i bi'l-hakķı mübte'li'l-ircâf
- 25 Nebiyy-i hayr-ı ümem kıdve-i şâri'-i a'zam²³
Resûl-i Hâlık-ı 'âlem veliyy-i zü'l-is'âf
- 26 Şükûfte gonçe-i nev gülbin-i Benî Hâşim²⁴
Güzîde nev-ber-i ser-nahl-i nesl-i 'Abd-i Menâf
- 27 Dür-i yetîm-i şâdef zîb-i 'ırķ²⁵-ı 'Adnânî²⁶
Hasîb-i 'an'ane-perverd-i eşrefü'l-eşrâf
- 28 Şeh-i şefâ'at-erîke Muhammed-i 'Arabî²⁷
Şi'âr-ı şîme-i zâtı mekârimü'l-evşâf

¹⁷ Tezkire'de 7. beyit.

¹⁸ Tezkire'de 8. beyit.

¹⁹ Tezkire'de 9. beyit.

²⁰ Tezkire'de 10. beyit.

²¹ Tezkire'de 11. beyit.

²² Tezkire'de 12. beyittir.

²³ Tezkire'de 13. beyittir. şâri'-i a'zam: benî Âdem, (İnce, 2018, 208).

²⁴ Tezkire'de 14. beyittir.

²⁵ ırķ: 'örf (İnce, 2018, 208).

²⁶ Tezkire'de 15. beyittir.

²⁷ Tezkire'de 16. beyittir.

- 29 Bülend-mertebe dâver ki Ka'be-veş oldı
 Harîm-i der-gehi kerrûbiyân-ı kudsâ matâf
- 30 Hümâ-yı zıl-fiken-i evc-i 'arş-ı a'lâ kim
 Hazîz-i ferşine nisbetle pest zirve-i Kâf
- 31 Yegâne fâris-i refref süvâr-ı sâha-i kurb
 Ki geldi cünbiş-i 'azm ile heft saḳfa şikâf
- 32 Teveccühinde taḳarrüble kıble-i Kuds'e²⁸
 O şeh *denâ fetedellâya* çünkü oldı muzâf²⁹
- [2b]
- 33 Geçüp çü pîş-rev-i tîr-i *ḳābe ḳavseyni* ³⁰
 Merâm-ı *ev ednâ* oldı müntehi'l-ehdâf³¹
- 34 Müşerref oldığı dem bezm-i ḥaş-ı vuşlatla³²
 Vücûd-ı gevherini etdi Hazret'e ithâf³³
- 35 Seḥâb-ı vahy teḳâtur ederken olmaz idi³⁴
 Hurûf u lafz u şadâ dürr-i ma'nâyâ aşdâf³⁵
- 36 Cemâl-i şâhid-i maḳşûdı gördi bî-kem [ü] keyf³⁶
 Şühûd âyînesinden açıldı cümle ğılâf
- 37 Şerefle cevher-i tîğ-ı nigâhı oldı bedîd
 Verince midḥat-i *mâ zâğ-ı zâğını* seyyâf³⁷
- 38 *Leḳad re'â min-âyyâti Rabbihi'l-kübrâ*³⁸
 Beyân[1] menḳabe-i i'tilâ-yı şânına vâf³⁹
- 39 Getürdi ümmete şaḥn-ı muzîf-i esrârın
 Hezâr ḥ'ân-ı kerâmet o ekremü'l-miḍyâf
- 40 Fezâ-yı 'âlem-i imkânda manzar-ı Mi'râc

²⁸ *Tezkire*'de 17. beyittir. muzâf: muşâf (İnce, 2018, 208).

²⁹ *denâ fetedellâ*: "Sonra **yaklaştı, derken daha da yaklaştı...**", Necm 53/8.

³⁰ *ḳābe ḳavseyni*: "O kadar ki **iki yay arası kadar**, hatta daha da yakın oldu.", Necm 53/9.

³¹ Mısraın vezni problemlidir. *ev ednâ*: "O kadar ki iki yay arası kadar, hatta **daha da yakın** oldu.", Necm 53/9.

³² *Tezkire*'de 18. beyittir.

³³ Vücûd-ı: Vücûdu, (İnce, 2018, 208).

³⁴ *Tezkire*'de 19. beyittir.

³⁵ Hurûf u: Hurûf-ı, (İnce, 2018, 209).

³⁶ *Tezkire*'de 20. beyittir.

³⁷ *mâ zâğ*: "**Göz ne kaydı** ne de hedefinden şaştı." Necm 53/17.

³⁸ *Tezkire*'de 21. beyittir. *Leḳad re'â min-âyyâti Rabbihi'l-kübrâ*: "**Andolsun o, Rabbinin en büyük âyetlerinden bir kısmını gördü.**", Necm 53/18.

³⁹ vâf: dâf, (İnce, 2018, 209).

- Yeter revāk-ı refī'-i kemāline eşrāf
41 Tūlū'-ı mihr-i hidāyet fūrūğ-ı teblīği
Getürdi levş-i dālāletden arza tuhr-ı cefāf
42 Ğubār-ı maḳdeminüñ sürmesiyle ser-cümle
Nefes-girifte-i nuṭḳ oldu ma'ser-i 'arrāf
43 Ḥamīs-i ceyşini tertīb iderdi Cebrā'īl
Gürūh-ı düşmen ile eyledükce ḳaşd-ı maşāf
44 Zihī ser-āmede ḥayrū'l-ḥalef ki eylemedi
'Ulüvv-i rütbesin iḥrāz ekābir-i eslāf
45 Simāṭ-ı devletinüñ olmasa nevāli 'amīm⁴⁰
Nüfūs edinmez idi ḳūt-ı ihtidāyı kifāf⁴¹
46 Şu'a'-ı mehce-i aḥkām-ı şer'i 'ālem-gir
Şükūh-ı kevkebe-i dīni fātihū'l-eknāf
47 Yazılsa ḥaṭṭ-ı müselsel suṭūr-ı mevcle ger
Muḥīṭ-i vaşfi degül şafḥa-i nem-i neşşāf
48 Gül-i hüda-yı çemenā(?) şem'-i raḥmet-i encümenā(?)⁴²
Eyā sipihr-i nübüvvette kevkeb-i şeffāf
49 Sen ol peyamber-i mevşūf-ı bi'l-celāletsin⁴³
Ki oldu kāf-ı le'amrük 'ulüvv-i ḳadriñe kāf⁴⁴
50 Nebiyy-i ḥayr-ı ümemsin ki iftiḥār ederek⁴⁵
Mesīḥ ümmetüñ olmaḳdan etmez istinkāf
51 'Aṭaş-keş olmaz ebed rüstaḥīz-i tābından
Zülāl-i Kevşer-i cūduñdan eyleyen i'rāf
52 Derüñden etdi beni dūr ittibā'-ı hevā⁴⁶
Reh-i sülüküme sedd oldu şuğl-i kār-ı güzāf
53 Siyeh-şahīfe derün meşḳ-ı cā-yı ḥaṭṭ-ı ḥaṭā⁴⁷

⁴⁰ Tezkire'de 22. beyittir.

⁴¹ İhtidāy: ihtidā-yı, (İnce, 2018, 209).

⁴² Tezkire'de 23. beyittir.

⁴³ le'amrük: "Hayatın hakkı için onlar, sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı.", Hicr 15/72.

⁴⁴ Tezkire'de 24. beyittir.

⁴⁵ Tezkire'de 25. beyittir.

⁴⁶ Tezkire'de 26. beyittir.

- Ğalaṭ-maḳāle zebān vaḳf-ı jāj-ḥāyî-i lāf
 54 Pey-â-pey olmadadur ḥār-ı faḥṣ dāmen-gîr⁴⁸
 Rehā-peḫîr degül bâkden libās-ı 'afāf
 55 Ḥavālî-i dili ḥāṣāk-tûdeler tutdı⁴⁹
 Bulup künāse-i 'iṣyān teraḳḳî vü iz'āf
 56 Teng-kef etdi beni muḳteżā-yı tûl-ı emel
 Ki naḳd-ı vaḳtûmi bî-hûde eyledüm isrāf
 57 Be-Kibriyā-yı Ḥudāvend-i pāk 'azze vü cell
 Ki etdi zātuñı kevneyne menşe'-i a'tāf
 58 Be-ḥark-ı 'āde-yi ṣaḳḳ-ı kamer be-zıll-ı ğamām
 Be-nûr-ı mühr-i nübüvvet be-şerḥ-i şadr-ı şa'āf
 59 Be-Buḳ'ateyn-i şeref-nāk Yeşrib ü Baḥḥā
 Be-mecd-i Beyt-i 'Atîḳ ü be-ḥacc u sa'y u tavāf
 60 Be-ḥaḳḳ-ı Besmele vü Fātiḥa be-küll-i süver⁵⁰
 Be-Feth ü Naşr u be-İhlāş u Kevşer ü İlāf
 61 Be-remz-i cümle elif lām mîm-i naẓm-ı kerîm
 Be-kāf hā be-elif lām rā be-şād u be-ḳāf
 62 Be-sırr-ı sûre-i Yâsin be-mu'ciz-i Tâha⁵¹
 Be-hükm-i seb'-i ḥavāmîm-ser ü tâ Ahḳāf
 63 Be-yümn-i âyet-i *nûn ve'l-ḳalem* be-Tâ Sîn Hâ⁵²
 Ki ihticâb-ı teşâbühle oldı her biri ḥāf
 64 Niyāzum ile ḳarîn-i ḳabûl-i sulṭānum
 Meded-res ol iderüm ḥazretüñden isti'tāf
 65 Ḥudûd-ı kişver-i îmānumı pesîn demde⁵³
 Tasalluṭından 'adû-yı racîmüñ eyle mu'āf
 [3a]
 66 Nigāh-ı şefḳatüñi çākerüñden etme dirîğ⁵⁴

⁴⁸ *Tezkire*'de 27. beyittir.⁴⁹ *Tezkire*'de 28. beyittir.⁵⁰ *Tezkire*'de 29. beyittir.⁵¹ *Tezkire*'de 30. beyittir.⁵² *Tezkire*'de 31. beyittir. *nûn ve'l-ḳalem*: "Nûn. Kaleme ve yazdıklarına andolsun ki...", Kalem 68/1.⁵³ *Tezkire*'de 32. beyittir.⁵⁴ *Tezkire*'de 33. beyittir.

- O dem ki maḥmil-i nār-ı günāh ola eknāf
67 Şefā'atüñle tamām eyle cümle noḡşānum⁵⁵
Gele terāzū-yı a'mālūme o gün ki ḥıfāf
68 'Aṭiyye ṭālibiyem kūçe-gerd-i istiṣfā'
Gedāñı etme teḥī-dest-i redd [ü] istiḥfāf
69 Kenāre-gīr-i ḥümā-yı ḥimāyet et beni kim
Dü-gītide olımam rest-gār-ı bīm ü maḥāf
70 Yeter baña sebeb-i neyl-i devlet-i dāreyn
Ederse mekremetüñ feyz-i zerre-i eltāf
71 Ġaraz 'arīza-i māfī'z-żamīrdür yoḡsa
Medīḥanı kim ederse ki Ḥaḡ iken vaṣṣāf
72 Ḥitām ver suḡana Raḥmiyā yeter taṭvīl⁵⁶
Görindi kāfiyenüñ nedretiyle semt-i zihāf
73 Hemīşe āmed ü reftiyle her bahār u ḥazān
Ede ḥadıka-i kevn ü fesādı istiḥlāf
74 Ḥarīm-i ravza-i rıdvān-pesendüñ etsün ter
Nemā-yı feyz-i teḥāyā-yı ekşerü'l-eṣnāf
75 Revān-ı pākine olsun selām-ı Rabbānī⁵⁷
Birün-ı ḥıṭṭa-i ta'dād-ı ḡāyetü'l-ālāf

Şalla'llāhu 'Aleyhi ve Sellem

Sonuç

Hezel türündeki şiirleriyle ve Hevâyî mahlasıyla tanınan Kubûrîzâde Rahmî'nin ikinci bir mahlas olarak Rahmî'yi kullandığı ve bu mahlasla yazdığı şiirlerin hezel türü dışında kalan türlerde olduğu bilinmektedir. Bir divan tertip etmemiş ya da divanı günümüze ulaşmamış şairlerden haberdar olmamızı sağlayan başlıca kaynaklar tezkireler ve şiir mecmualarıdır. Bu kaynaklar üzerinde yapılmış çalışmalar Hevâyî için taranmış ve şairin Rahmî mahlasıyla yazdığı şiirler bir araya getirilmiştir. Şairin bu şiirlerin tümünde tipik bir divan şairi portresi çizdiğini söylemek hatalı olmaz. Onun edebî şahsiyetinin en az bilinen yönü ise dinî muhtevalı şiirler yazan tarafıdır. Rahmî'nin bu türden bilinen tek şiiri *Sâlim Tezkiresi*'nde 36 beyti alıntılanan na'tıdır. Bir kasidede olması gereken bölümler ve konu akışı açısından değerlendirildiğinde *Mecmua*'da yer alan 75 beytin manzumenin eksiksiz versiyonu olduğunu söylemek mümkündür. Na'tın, şekil ve muhteva yönlerinden bakıldığında klasik bir na't kasidesinden geri kalmayan; hatta şairin bizzat telaffuz ettiği "kafiyenin nedreti" nedeniyle teferruatlı kelime dünyası ve hayalleri bağlamında kolaya da kaçmayan bir dille yazıldığı göz önünde bulundurulursa Hevâyî'nin Rahmî mahlaslı bu şiirinde de başarılı bir şair portresi çizdiğini söylemek mümkündür. 75 beyit gibi uzun sayılabilecek hacimde bir manzumenin pek işlek olmayan "-âf" kafiyesiyle kurulması, şairin edebî hüner gösterme gayretini ortaya çıkarır durumdadır. Tüm bu açılardan bakıldığında şairin na'tının tür içinde başarılı bir örnek sayılabileceğini söylemek ve onun edebî kişiliğinin az bilinen yönünü daha belirgin

⁵⁵ *Tezkire*'de 34. beyittir.

⁵⁶ *Tezkire*'de 35. beyittir.

⁵⁷ *Tezkire*'de 36. beyittir.

hâle getirmesi hasebiyle önemini vurgulamak hata olmayacaktır. Diğer taraftan şairin Nakşibendi şeyhi Mehmed Emin Tokadî'ye intisabının onun şahsi ve edebî hayatında bir etki yapması muhtemeldir. Bu intisabın ve na'tın yazılışının tam tarihi bilinmediğinden bu iki tarihi kronolojik olarak sıralamak mümkün değildir; ancak şairin intisabı ile dinî muhtevalı bilinen tek manzumesi olan na'tını yazması ilişkilendirilebilecek verilerdir. Na'tta vahdet-i vücud nazariyesinin yansımalarından, mutasavvıfane söylemlerden sayılabilecek kullanımlar mevcuttur. Ancak bu kullanımların varlığı, şairin edebî tavrının değiştiğini söylemek için yeterli değildir. Şairin intisabının edebî karakterinde etkisi olup olmadığını söyleyebilmek için onun Rahmî mahlaslı diğer şiirlerine de ulaşmak gerekmektedir. Bu nedenlerle, şairin hem Hevâyî hem de Rahmî mahlasıyla yazdığı yeni şiirlerine ulaşmak onun edebî portresini çizmek kadar şahsî hayatının dönüm noktalarını anlamak açısından da önem taşımaktadır. Bu noktada da mecmualar üzerinde yapılacak çalışmaların önemi tekrar gündeme gelmektedir.

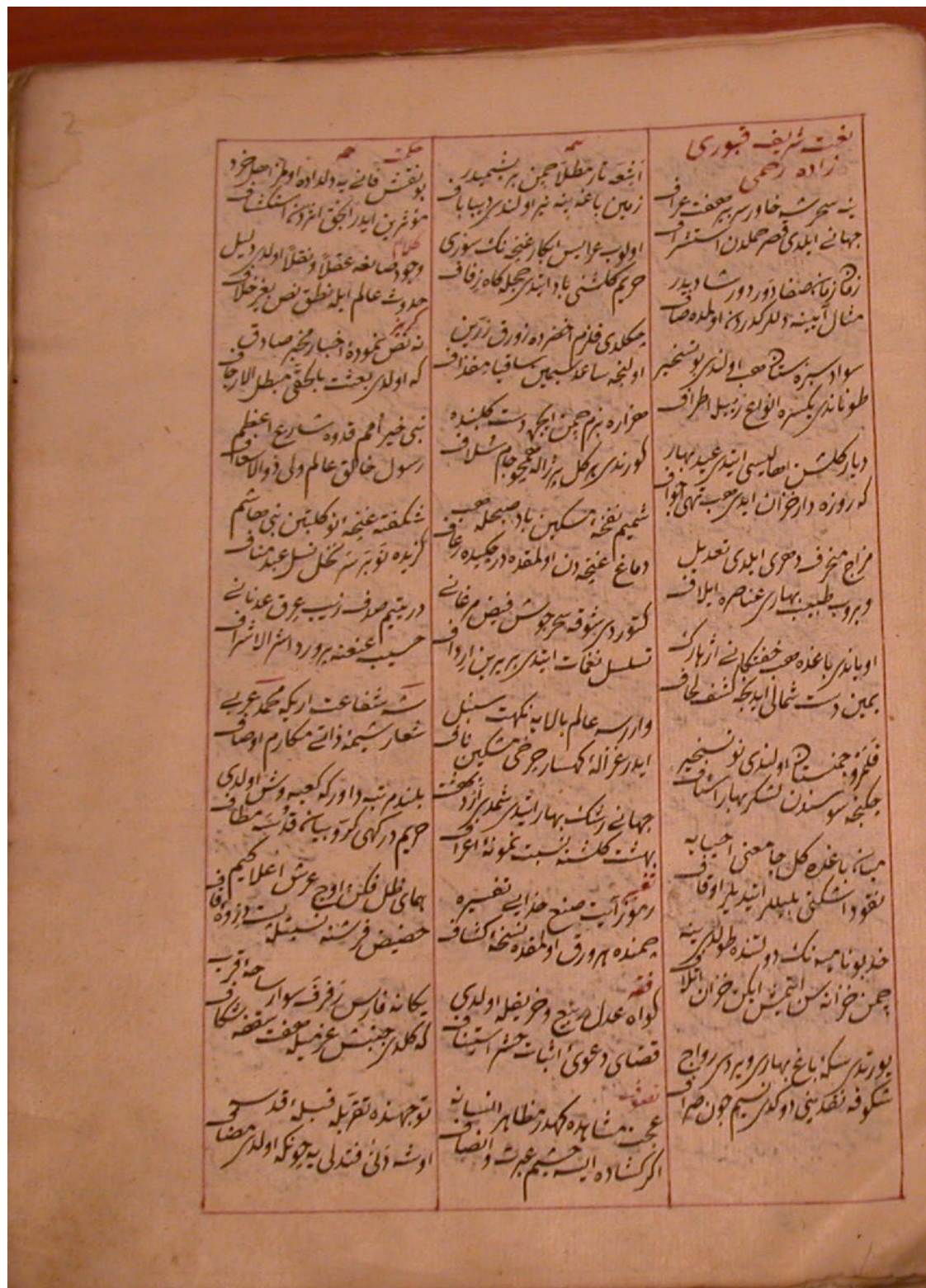
Kaynakça

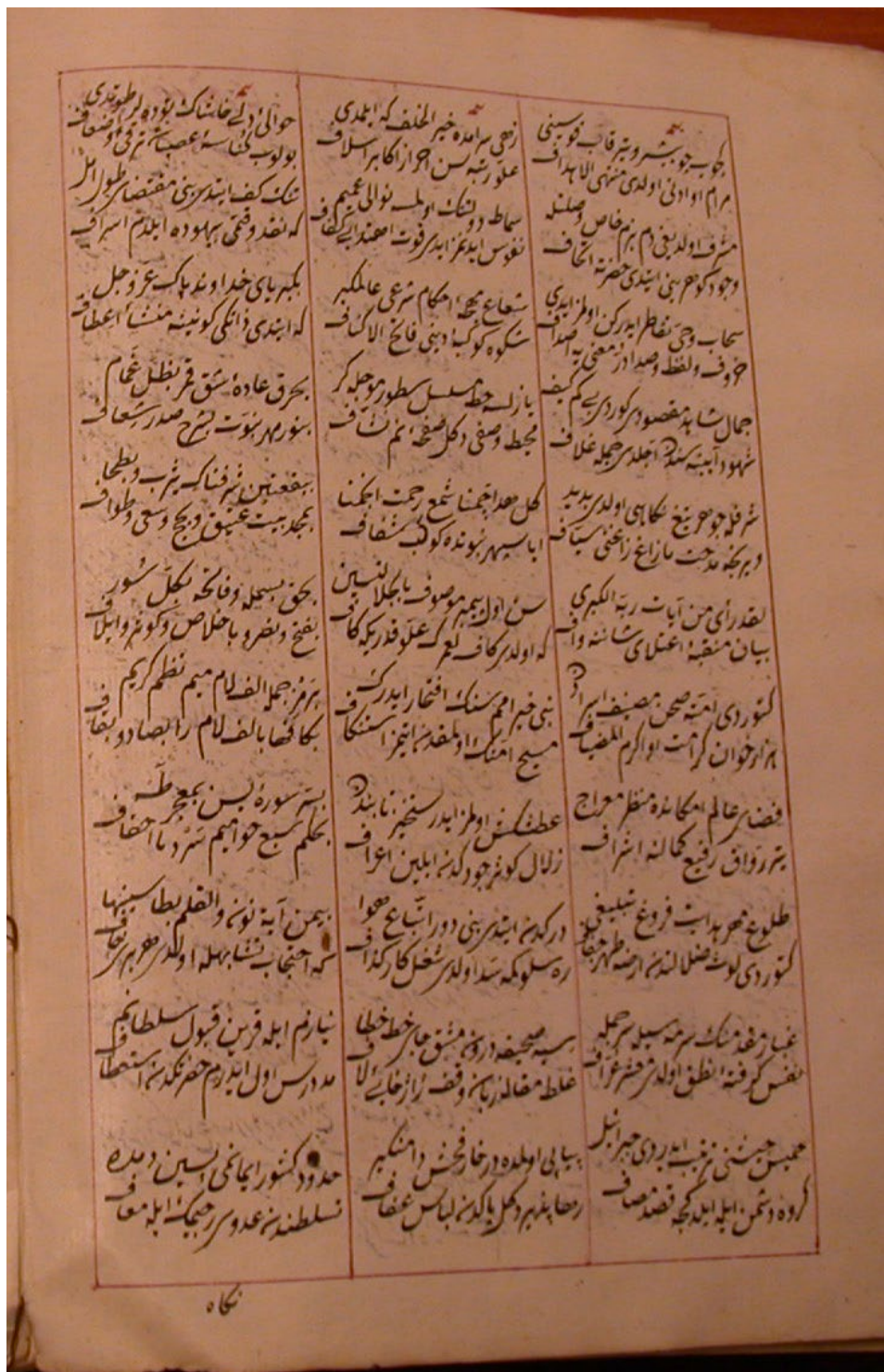
- Abdulkadiroğlu, Abdulkirim. *İsmail Belîğ Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 1985.
- Acar, Esmâ. *Mecmû'atü'l-Eş'âr İnceleme-Metin (Hırvatistan Bilimler ve Sanatlar Akademisi Arşivi Doğu Koleksiyonu 1177)*. Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.
- Afyoncu, Erhan. "Rûznâmçe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/276-278. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Akbayar, Nuri. *Mehmed Süreyyâ Sicill-i Osmânî*. Cilt 4. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.
- Akçakaya, Zekeriya. *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 'TY 712' Numarada Kayıtlı Şiir Mecmuasının Transkripsiyonlu Metni ve Mecmuaların Sistemik Tasnifi Projesine (MESTAP) Göre Tasnifi*. Osmaniye: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Alparslan, Rabia. *İBB Atatürk kitaplığı BEL YZ K 0773 Numarada Kayıtlı Şiir Mecmuasının Transkripsiyonlu Metni ve Mecmuaların Sistemik Tasnifi Projesi'ne (Mestap) Göre Tasnifi*. Kırşehir: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Altuner, Nuran. *Safai ve Tezkiresi (İnceleme-Tenkitli Metin-İndeks)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1989.
- Aşkan, Melek. *Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan no:1972'de Kayıtlı Mecmû'a-i Eş'âr (vr.240b-280a)(İnceleme-Metin)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Aydın, Yücel Ünlü. *Mecmû'a-i Eş'âr (Milli kütüphane FB 553) İnceleme-Metin*. Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Ayverdi, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2010.
- Bağcivan, Merve. *Kütahya Tavşanlı Zeytinoğlu Halk Kütüphanesi'ndeki 320 Numaralı Şiir Mecmuası (İnceleme-Metin)*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Batğı, Özlem. *Mecmû'a-i Eş'âr İnceleme-Metin (Hırvatistan İlimler ve Sanatlar Akademisi Arşivi 0846)*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Bayrak, Sümeyye Nur. *Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum 558 Numarada Kayıtlı Hicivler Mecmuası (İnceleme-Metin)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Büyükada, Merve. *Moralî Nâşid İbrahim Bey'in Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine Kitaplığı 1127 Numarada Kayıtlı Mecmû'a-i Eş'âr'ı (İnceleme- Metin ve Mestap'a Göre Tasnifi)*. Giresun: Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Canım, Rıdvan. "Hevâî". *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, 5/20. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004.
- Coşkun, Nebi. *18. Yüzyıla Ait Divan Tertibinde Bir Nazire Mecmûası (İnceleme-Metin)*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Çakır, Zehra Vildan. *Hevâyî (Abdurrahman, Kubûrî-zâde) Dîvânı'nın Tenkidli Metni ve İncelenmesi*. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.
- Çapan, Pervin. *Mustafa Safâyî Efendi Tezkire-i Safâyî (Nuhbetü'l-Âsâr Min Fevâ'idü'l-Eş'âr) İnceleme-Metin-İndeks*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005.
- Çiçek, Şenol. *'Şiir Mecmûası' (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Bel_Yz_K0773 Nolu, 89 Varak, Metin-İnceleme)*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

- Çiftçi, Ömer. *Fatîn Tezkiresi (Hâtimetü'l-Eşâr)*. PDF: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2017. Erişim 17 Kasım 2024. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0>
- Ekinci, Ramazan. *Vekâyi' u'l-Fuzalâ Şeyhî'nin Şakâ'ik Zeyli*. Cilt 4. İstanbul: T.C. Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2018.
- Elmas, Sevgi. *Rahmî (Kırımlı, Mustafa) Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.
- Erdoğan, Mustafa. *Bursalı Rahmî Dîvânı*. PDF: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2017. Erişim 17 Kasım 2024. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55910,bursali-rahmi-divanipdf.pdf?0>
- Fettahioğlu, Mediha. *Yapı Kredi Sermet Çifter kütüphanesi Y-29 Numarada Kayıtlı 18. Yüzyıla Ait Bir Mecmûa (Yk.160b-227a) Çeviriyazılı Metin-İnceleme*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Güneş, Hasan Ali. *Mecmûa-i Eş'âr (Houghton Ktp. MS Turk 59) İnceleme - Karşılaştırmalı Metin*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Güngör, Esmâ. *Mecmûa-i Ebyât ve Şarkı Gazeliyât, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Numara: NEKTY03990 (28b-55a) (İnceleme-MESTAP Tablosu-Karşılaştırmalı Metin)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Güzel, Bilal. *Kemiksiz-zâde Safvet Mustafa ve "Nuhbetü'l-Âsâr Min Ferâidi'l-Eş'âr" İsimli Tezkiresi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Imbault-Huart, Clément. *Les Calligraphes et Les Miniaturistes de l'Orient Musulman*. Paris: Ernest Leroux, 1908.
- İnce, Adnan. *Tezkiretü's-Şuarâ*. PDF: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2018. Erişim 17 Kasım 2024. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57124,mirza-zade-mehmed-salim-tezkiretu39-su39arapdf.pdf?0>
- Kara, Mustafa. "Hikmet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/518-519. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Kartallıoğlu, Yavuz. *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.
- Kavaz, İbrahim - Onur, M. Naci. *Harputlu Rahmî Dîvânı*. Elazığ: İzzetpaşa Vakfı Yayınları, 1996.
- Kızılcay, Belgin. *Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi Y-29 Numarada Kayıtlı 18. Yüzyıla Ait Bir Mecmûa (YK.1a-58b) Çeviriyazılı Metin-İnceleme*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Koç, Hamza. "Kubûrîzâde Abdurrahman Rahmî Efendi ve Bilinmeyen Gazelleri." *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature* 5/2 (2019), 179-192.
- Koç, Mustafa. *Müstakîmzâde Süleyman Sa'deddîn Efendi Tuhfe-i Hattâtîn*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2014.
- Köksal, M. Fatih. "Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespitler ve Teklifler". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 3 (2009), 63-86.
- Köksal, M. Fatih. "Mecmualarının Önemi ve Mecmûaların Sistematik Tasnifi Projesi". *Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı, Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII*. ed.: Hatice Aynur vd. 417-421. İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012.
- Kurnaz, Cemal - Tatçı, Mustafa. *Mehmet Nâil Tuman Tuhfe-i Nâilî Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2001.
- Kütük, Sebehat. *Oğuz Ergeç Koleksiyonu Mecmû'ası (İnceleme-200b-250a Transkripsiyonlu Metin-Tıpkıbasım)*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

- Özcan, Doğukan. *Berlin Eyalet Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Ms.or.quart. 1423 Numarada Kayıtlı Mecmuanın Transkripsiyonlu Metni ve MESTAP'a Göre Tasnifi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Öztürk, Önder. *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi T3574 Numarada Kayıtlı Mecmû'a-i Eş'âr (1a-60b) (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Sâmî, Şemseddin. *Kâmûsu'l-Âlâm*. Cilt 3. İstanbul: Mihrân Matbaası, 1981.
- Saraç, M. A. Yekta. *Osmanlı Müellifleri*. Cilt 2. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2016.
- Sarıkaya, Orhan. *Tezkirecilik Geleneği İçerisinde Fatîn Tezkiresi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Sarıtaş, Hasan Tahsin. *İzmir Milli Kütüphane 1299 Numaralı Şiir Mecmuası (İnceleme-Metin)*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Sezgin, Birgül. *Erzincan İl Halk Kütüphanesi 1492 Numaralı Nazire Mecmuası (İnceleme-Metin)*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Tıgılı, Fatih. *Bursalı Rahmî Çelebi ve Divânı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Turan, Fikret. "Divan Şiirini Sokağın Diliyle ve Tavırla Algılamak: Kubûrîzâde Hevâyî'nin 18. Yüzyıl Divan Şiirine Getirdiği Yenilikler ve Osmanlı Şiirinde Hevâyî Tarzı." *Alkış Bitiği Kemal Eraslan Armağanı*. ed.: Bülent Gül. 211-263. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 2015.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Kelâm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/196-203. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Yıldırım, Sinan. *Divan Edebiyatında Nazirecilik Geleneği ve Hevâyî'nin Nazirelerinden Oluşan Divanı*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Yiğit, Süleyman. "Vâmık u Azrâ (Hevâyî)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. Erişim 17 Kasım 2024. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/vamik-u-azra-hevayi>.
- Zengin, Gülpınar. *Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi Y-29 Numarada Kayıtlı 18. Yüzyıla Ait Bir Mecmûa (Yk. 100b- 160a) Çeviriyazılı Metin-İnceleme*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Ek.1. Tıpkıbasım

نغمه شمع محمد حبی مرقوم
 دل آشفته کیم موم جلال رو بر باران
 نه فکر وصل و نه اندیشه یوس و کنار
 صد فکری که درین غبار بارانیه مرد
 در و نندن بیه فکر دم وصلت گذرانید
 نفوس غیر بیدار و اولی صفی حال
 بنجده آدم همانده دعوی عشق نکار
 حذر صد لعل عشق مجاز الوجود اول
 صفای نغمه عیشی رقص در انتظار
 جوایز غمزه خون نه بر روی زلف و لا ویر
 سخی زخم آکناسه شری و روح آیدار
 ایدر سر نفس مملو ز صدمت عاشق زاری
 بهشت بجز آینه صدمت که بچشم نکار
 حکم جام المله عاشق زهره جون دل
 او بچشم دلدارید ذوق شراب خوشگوار
 حسد اول مرصعیه نایل از باران
 ایدوب یا کینه لوح غلبی انتظار
 اگر نایل اولوریک نایل از باران
 ایدوب یا کینه لوح غلبی انتظار
 نه نغمه میکافض حضرت فیض اولوب
 بهم کبی سنی بهت عزم هر آشته بار
 بهم اول شمع حور او کیم زینت نظم
 ظریفه زانان چشم خوش خبره دار
 نغمه شمع محمد حبی مرقوم
 دل آشفته کیم موم جلال رو بر باران
 نه فکر وصل و نه اندیشه یوس و کنار
 صد فکری که درین غبار بارانیه مرد
 در و نندن بیه فکر دم وصلت گذرانید
 نفوس غیر بیدار و اولی صفی حال
 بنجده آدم همانده دعوی عشق نکار
 حذر صد لعل عشق مجاز الوجود اول
 صفای نغمه عیشی رقص در انتظار
 جوایز غمزه خون نه بر روی زلف و لا ویر
 سخی زخم آکناسه شری و روح آیدار
 ایدر سر نفس مملو ز صدمت عاشق زاری
 بهشت بجز آینه صدمت که بچشم نکار
 حکم جام المله عاشق زهره جون دل
 او بچشم دلدارید ذوق شراب خوشگوار
 حسد اول مرصعیه نایل از باران
 ایدوب یا کینه لوح غلبی انتظار
 اگر نایل اولوریک نایل از باران
 ایدوب یا کینه لوح غلبی انتظار
 نه نغمه میکافض حضرت فیض اولوب
 بهم کبی سنی بهت عزم هر آشته بار
 بهم اول شمع حور او کیم زینت نظم
 ظریفه زانان چشم خوش خبره دار
 نغمه شمع محمد حبی مرقوم
 دل آشفته کیم موم جلال رو بر باران
 نه فکر وصل و نه اندیشه یوس و کنار
 صد فکری که درین غبار بارانیه مرد
 در و نندن بیه فکر دم وصلت گذرانید
 نفوس غیر بیدار و اولی صفی حال
 بنجده آدم همانده دعوی عشق نکار
 حذر صد لعل عشق مجاز الوجود اول
 صفای نغمه عیشی رقص در انتظار
 جوایز غمزه خون نه بر روی زلف و لا ویر
 سخی زخم آکناسه شری و روح آیدار
 ایدر سر نفس مملو ز صدمت عاشق زاری
 بهشت بجز آینه صدمت که بچشم نکار
 حکم جام المله عاشق زهره جون دل
 او بچشم دلدارید ذوق شراب خوشگوار
 حسد اول مرصعیه نایل از باران
 ایدوب یا کینه لوح غلبی انتظار
 اگر نایل اولوریک نایل از باران
 ایدوب یا کینه لوح غلبی انتظار
 نه نغمه میکافض حضرت فیض اولوب
 بهم کبی سنی بهت عزم هر آشته بار
 بهم اول شمع حور او کیم زینت نظم
 ظریفه زانان چشم خوش خبره دار